

KULTÚRA

ROČNÍK XIII. – č. 19

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

10. NOVEMBRA 2010

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Križka • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava, Mobil: 0903 846 313 • e-mail: redakcia@kultura-fb.sk • Cena 1,00€

Snímka: Katarína Džunková

Podľa najstarších stanov z roku 1863 je „Slovenská Matica jednota milovníkov národa a života slovenského“. Národa slovenského a života slovenského.

Národa, ktorý odjakživa žije na území od Zemplína po Záhorie, od Dunaja k Tatram, a naši predkovia žili aj na Morave, v Panónii, Póltisí, Podkarpatsku či v Haliči. Potvrďuje to analýza DNA, podľa ktorej predkovia až 85 - 95 percent našich súčasníkov sú tu dlhšie ako osemtisíc rokov. Nech nás nemýli, že ich mená sa menili tak, ako sa menia priezviská našich dcér, žien, mám, starých a prastarých mám. Ľudí z čias, keď sa ešte nepísalo, nazývame dnes podľa archeologických nálezov Ľuďmi púchovskej či maďarovskej kultúry, alebo Ľuďmi popolnicových polí. Podľa starých kronikárov žili na našom území Kelti, Kotíni, Osovia, Kvádi, Sarmati, Markomani, Vandali, Suebovia, Veneti, Anti, Marehani a Marhari, Sloveni, Slováci. Slovenmi sme sa stali v dávnych časoch uctievania Vlasatého Boha, a pomenovali nás tak obchodníci z Indie. Súčasná podoba nášho mena - Slováci - používa sa od 15. storočia. To, či pod týmto menom a s génmi starými osem a viac tisíc rokov, vytrváme pod Tatrami aj v budúcnosti, to záleží v prvom rade na nás.

A čo život náš slovenský? Mnohé fakty, ktoré charakterizujú život našich predkov, odkryli archeológovia, iné sú naďalej ukryté pod zemou, po ktorej kráčame, ale aj v archívoch, do ktorých sme ešte nevstúpili.

Spred 23-tisíc rokov pochádza najstaršie umelecké dielo, soška Venuše z Moravian, spred 2000 rokov mince - biateky, razené v starom centre našich predkov i nás, v Bratislave. V inom na-

Jednota milovníkov národa a života slovenského

šom centre, v Nitre, už v roku 828 vysvätili prvý kresťanský kostol vo východnej Európe. K našim slovenským predkom prišli v roku 863 Konštantín a Metod zo Solúna na pozvanie našich kniežat. Priniesli písmená pre náš jazyk, ktorý sa stal štvrtým bohoslužobným jazykom sveta. V Nitre ustanovil pápež biskupstvo už v roku 880, a nášho najslávnejšieho kráľa Svätopluka korunovali pápežskí legáti v roku 885. Naša história je

MARIÁN TKÁČ

spätá s kresťanstvom, prvé slová napísané v staroslovenčine sú Iskoni bie Slovo, Na začiatku bolo Slovo. Aj to, či budeme tieto skutočnosti považovať len za historickú a nezaujímavú príťaž, alebo aj za záväzok a príkaz pre budúcnosť, závisí len od nás.

Máme však lepšie riešenia?

Našu krajinu ovenčenú horami pomenovali zemepisci Sarmatiou, Skýtiou, Germániou, Krajinou Kvádov, Panóniou i Sclavoniou. Po vymretí Svätoplukovcov získali ju možno svadbou s kráľovou dcérou starí Maďari ako Uhorsko. Po príchode kráľa Karola Roberta v 14. storočí na úkor staroslovenského prevládol latinský katolícky obrad, a úradnou rečou sa nadhlo stala latinčina. Po slovensky sa však dohovárali nielen prostí ľudia, ale aj vyššie stavy.

Národ a život slovenský: to je jazyk, a je to

tisícročiami a kresťanstvom ovplyvnený spôsob života, založený na ohľaduplnosti, trpezlivosti, húževnatosti a spravodlivosti. Toto sú naše erbové charakteristiky, toto je slovenskosť podľa vôle Božej.

V najťažšom období našich dejín, od 60. rokov 19. storočia sa táto slovenskosť uchovávala v srdci Európy len vďaka Matici slovenskej. Aby mohla vzniknúť symbolicky na tisícročie príchodu Konštantína a Metoda, bolo treba zozbierať peniaze, lebo Maticu nepodporovala uhorská vláda, ani rakúsky cisár. Cudzía vláda Maticu nepotrebovala rovnako, ako v cudzom záujme pracujúce vlády po druhej svetovej vojne.

Slovenské nebo je plné žien a mužov, našich mám a otcov, ktorí trpezlivo prečkali zlé časy, zastavili hromy a blesky nad Tatrami, a v pravý čas ožili. S úctou spomíname generácie bernolákovcov a štúrovcov a plejádu matičiarov, počnúc Moyzesom, Kuzmánym a Franciscim, Vajanským, Hlinkom a Rázusom, Cigerom Hronským, Cincikom a Škultétym. Aj to, či pôjdeme v šľapajach našich predkov, je na našom rozhodnutí.

Od tisícročia príchodu solúnskych bratov už uplynulo 147 rokov, čoskoro sa skončí poldruha storočie, v ktorom Matica slovenská bola i nebola - lebo nemohla byť, záštitou slovenskosti, pričasto jej v tom bránili.

(Pokračovanie na 3. strane)

S tačí sa letmo pozrieť na náš kultúrny, spoločenský a politický život a ak nemáte beľmo na očiach, ak nie na prvý či na druhý, zaiste na ten tretí pohľad uvidíte, že sa o Slovensko vedie urputný zápas. Tento zápas, identický takmer v každej postkomunistickú krajinu, ale aj inde, sám seba chce prezentovať ako boj otvorenosti, demokratickosti, tolerancie, slobodomyselnosti, skrátka boj modernity proti prežitkom ako vlastenectvo, nacionalizmus, náboženské predsudky a pod. Na podopretie plusovej hodnoty táto súperiaci strana pridáva na opačnú misku váh ešte slová ako totalitarizmus, fanatizmus a samozrejme všetky antonymá toho, čím sama seba vyzdvihuje do rangu jedinej novej alternatívy.

Vnútrotným okom

TEODOR KRIŽKA

Ale keď sa prizriete bližšie na metódy tejto „plusovej“ strany sporu, zakrátko je vám jasné, že otvorená, chápaná a tolerantná je táto strana iba k subvariantom samej seba. Naopak, všetko, čo voluntaristicky vytlačila za predely pomyselnej predstavy o rajskom obsahu 21. storočia, ba celého tretieho tisícročia, v ktorom sa chystá dominovať, úplne netolerantne, niekedy otvorene, inokedy zasa celkom skryto mláti hlava-nehlava. Čoskoro zistíte, že na to má dokonca vypracovaný variantný manuál. Tento manuál je síce slovníkom odlišný pre pravicu a ľavicu, iný pre kresťanských konzervatívov, liberálov i sociálnych demokratov, no koordináty týchto zdanlivo odlišných a neraz akoby konkurujúcich si slovníkov sú v konečnom dôsledku sústredné, nacielené do jedného bodu. Tým bodom je akási blažená moderná spoločnosť bez všetkých konfliktných prímiesí, teda bez národa, bez vlasti, bez náboženstva, iba s vykorenenu masou ľudstva, nadnárodnou vládou, masou pracujúcich a úzkou skupinou majetných, zasvätených do tajov Nového svetového poriadku, uskutočňujúcich moc pomocou dobre platených vrstvy manažérov.

Samozrejme, akáže by to bola svetlá spoločnosť bez zdania demokratickosti. Na vytváranie tohto zdania sú tu predsa elitárske politické zoskupenia, rozohrávajúce medzi sebou samostredný spoločensko-politický diskurz. Vedú občas miernu, občas zúrivu debatu, aby v tejto blaženej spoločnosti nebola nuda, no nakoniec sa vždy zázračne dohodnú na kompromise. Onen kompromis však spočíva vždy iba v dĺžke a razantnosti kroku k svetlejšiemu zajtrajškom, nie v principiálnom hodnotovom rozdieli. Ak sa aj politické strany pred voľbami programovo od seba líšia, po voľbách sa v mene spoločnej chuti vládnut' zbavia práve tých špecifických rozdielov, ktoré charakterizovali spektrum ich voličskej základne, a zotrývajú iba na tom spoločnom hodnotovom prieniku, ktorým je - ako inak - vždy bezhodnotovosť, resp. oná utopistická vízia spoločnosti, v ktorej je niekto vyvolený vlastniť a niekto pracovať.

(Pokračovanie na 2. strane)

www.kultura-fb.sk

Hospodárska a politická kríza slovenskej spoločnosti sa prehĺbuje s pribúdajúcimi týždňami (často dňami). Ľudia, ktorí ešte nepochopili, koho záujmy má za cieľ stoj čo stoj presadiť Mikloš a spol. s r. o., už čoskoro prídu o všetky nádeje, že sa im akýmiś pseudoštrajkami (organizovanými sú „odborárskymi“ bossmi, aby sa neškodným spôsobom ventilovalo napätie v spoločnosti) podarí zabrániť prijatiu súboru zákonov (vrátane rozpočtu na budúci rok), nasmerovaných v neprospech veľkej väčšiny ľudí „tejto krajiny“. Ba čo, sú v neprospech samej podstaty štátu, priamo ohrozujú jeho vitálne funkcie (o. i. privatizácia zostávajúcich štátnych podnikov). Vlastne, je pravdepodobné, že do r. 2014 bude na Slovensku všetko slovenské úplne paralyzované, vrátane používania štátneho jazyka ako univerzálneho dorozumievacieho prostriedku na území SR, pretože tým v pozadí sa darí slovenskú spoločnosť rozbiť a rozhádať rôznymi kauzami, na pozadí ktorých sa pripravuje frontálny útok proti ústavnému statusu spoločnosti.

Veľká väčšina ľudí, povedané „po havlovsky“, má blbú náladu, značná časť „krajiny“ už za krátky čas činnosti tejto vlády viditeľne spustla a pustne, strácajú akúkoľvek perspektívu revitalizácie a rozvoja. Všetky politické strany, očividne ovládané bohatými „sponzormi“, síce proklamujú, že sa stavajú na obranu strednej vrstvy, no v skutočnosti tvrdo útočia na jej podstatu (zamestnanosť a slušný príjem), a tak sa táto základná a stabilizujúca vrstva každej vyspelej spoločnosti na Slovensku sevrkáva obrovskou rýchlosťou do podoby vysušenej slivky.

Ešte horšie je, že žiadna relevantná strana nehovorí (programovo) v mene chudobných, ktorých počet sa hrozivo rozrastá. V súčasnosti tvoria podľa oficiálnych údajov viac ako 11% obyvateľstva, v skutočnosti je ich však oveľa viac. Pretože za chudobných treba považovať všetkých ľudí (rodiny), ktorí nemajú dostatočný príjem na to, aby si mohli zabezpečiť svoje potreby v oblasti primeranej výživy, zdravotnej starostlivosti, bývania, vzdelania a pod.

Vláda prijala program plný očividných rozporov, ktoré ešte umocňujú nezmyselné vyhlásenia jej jednotlivých členov, napr. tvrdenie, že zvýšené dane z príjmu (zo zisku) a nadbytok zásahov štátu do súkromnej sféry sú príčinou rastu nezamestnanosti. Vládny program je, samozrejme, nadmieru prešpikovaný falošnou propagandou. V skutočnosti, keď ho od nej (špiny propagandy) očistíme, zistíme, že je „očistený“ aj o posledné zmkó súcitu a solidarity s ľuďmi, ktorí sú na solidaritu a súcit spoločnosti ako na jediný prostriedok ich existencie odkázaní (tzv. starodôchodcovia, rodiny s deťmi, nezamestnaní atď.). A pritom Slovensko je vo svete považované za relatívne bohatý štát. Napriek tomu tvrdím, že Slovenský štát je v súčasnosti na pokraji krachu - samolikvidácie - kvôli systematickej deštrukcii základných hodnôt, na ktorých a kvôli ktorým vznikol.

Permanentne sa deštruuje jeho národný princíp, keď jeho štátotvorný prvok (Slováci) vo svojej domovine je stále očividnejšie znevýhodňovaný, ba až diskriminovaný na úkor privilegovaných menšín. Je deštruovaný aj jeho občiansky princíp, keďže štát nie je v stave zabezpečiť rovnosť občanov pred zákonom, práve naopak, prijíma také zákony, ktoré znevýhodňujú istú „vrstvu“ občanov na úkor inej (napr. zamestnanci verzu zamestnávateľa).

Po krátkych obdobiach sociálnej (aspoň) pseudosolidarity nastalo opäť obdobie frontálneho útoku na sociálny charakter štátu a s touto protiústavnou iniciatívou prichádzajú ústavní činitelia, vláda a parlamentná väčšina. Ako môže štát s takýmto „vedením“ pretrvať?

Produktivita slovenského hospodárstva je solídna a rastie vari najvyššími tempami v Európe. Stredná hodnota národného dôchodku na obyvateľa vzrástla od r. 2000 o takmer 60%, a v r. 2009, teda v období vrcholovej krízy, bola takmer 9

JOZEF HLUŠEK

Kríza spoločnosti

tis. €. Je to suma peňazí dostačujúca nielen na prežitie ale tiež na to, aby štát a jeho obyvatelia prosperovali a s nádejou sa hľadeli do budúcnosti. Lenže, koľkí zamestnanci (nehovoriac o nezamestnaných) dosahujú priemernú mzdu v NH?

Spoločnosť je ponorená do vážnej morálnej krízy. Nerovnosť príjmov je najväčšia v dlhodobej histórii Slovenska a naďalej, v súlade s programom tejto vlády, sa bude prehľbovať. Naši zbohatlíci, pokútni milionári (€) bez štipky hanby a skutočnej zodpovednosti za osud „krajiny“, ústami svojich pochlebovačov v NR SR a v politických stranách hlásajú, že nemajú žiadnu zodpovednosť voči spoločnosti, že svoje bohatstvo nadobudli zákonným spôsobom, vďaka svojím výnimočným schopnostiam. Inými slovami, hovoria, že my ostatní, 95% obyvateľov Slovenska, sme neschopní a hlúpi. Zdráhajú sa prispieť na pomoc chudobným a namiesto progresívneho zdanenia svojich príjmov (ziskov) presadzujú plošné znižovanie plátov, dokonca aj minimálnej mzdy. Nariekajú, že jej súčasná výška, z ktorej nedokáže slušne vyžiť ľudský jedinec, nieto slovenská rodina, ich rujuje. Vyhrazujú sa hromadným prepúšťaním a presúvaním výroby kamsi ďalej na východ. Takmer všetci až neveriteľne zaslepené bránia svoje egoistické záujmy, akoby si nevedomovali, že to nevyhnutne povedie k radikalizácii spoločnosti so všetkými negatívnymi dôsledkami takéhoto procesu (aj pre nich samých).

To, čo prišlo opäť na slovenskú politickú scénu a chce nám vládnuť, nemá nič spoločné s demokratickým režimom. Je to vulgárny a hlúpy individualizmus, sprevádzaný vrcholne primitívnou politickou demagogiou, je to barbarský útok na národné a občianske práva (najmä Slovákov, je to očividný útok na samu podstatu demokratického, sociálne spravodlivého, právneho Slovenského štátu. Bolo obdobie, keď nás označovala istá dáma, za čiernu diery v Európe. V tom čase bolo u nás všeličo zlé a nedokonalé, ale ľudia verili, že bude lepšie. Po tom, aj s príspevom nevyberaného zahraničného nátlaku na zvrchované a suverénne slovenské ústavné inštitúcie, prišla zmena, ktorá o. i. priniesla aj poznanie charakteru súčasných hlavných politických protagonistov. Nebolo to poznanie, ktoré by nás uspokojovalo. Nasledovalo totiž obdobie neobyčajne krutého vykorisťovania skutočne obyčajných ľudí (nie tých štyroch v NR SR). Vtedajšia stredná vrstva však prijímalá reštrikcie s hlavou strčenou hlboko do piesku. Verila, že sa jej nebudú týkať. Verila dovedy, kým zdecimovaná nezistila, že aj jej už ide doslova o strechu nad hlavou. Našťastie prichádzali voľby, preto nedošlo k sociálnemu výbuchu a útok na podstatu sociálneho štátu zostal prakticky nepotrešný. Ľudia nahromadené spoločenské napätie ventilovali a 2006 najmä pri volebných úrmách. K moci sa tak (vďaka „dzurindovcom“) dostala vláda, ktorá mala plné ústa sociálneho štátu. Povolená skutočnosť však bola opäť iná ako predvolebné sľuby. Zrazu nebolo možné zaviesť miliónársku daň (to, čo pod týmto názvom presadil Fico, je iba na smiech cez slzy), nebolo možné nájsť defraudantov štátneho majetku a postaviť ich pred súd, nebolo možné zdanit dividendy ani zaviesť štátnu kontrolu nad sprivatizovanými štátnymi strategickými podnikmi a bankami. Pravdaže, ľudia sú ľahšie zvládnuteľní ako zahraničné korporácie, ktoré sú rôznym spôsobom infiltrované vo všetkých tzv. demokratických „spriatelenej“ vláдах (napr. hayekovci v slovenskej bývalej i súčasnej). A tak zostalo všetko pri starom. A predsa sa ožobráovanie chudobných nedialo tak okato a bezbreho ako „za Dzurindu“. No rozdiel medzi bohatými a strednou vrstvou sa opäť prehľbil, čo možno interpretovať aj inak - chudoba začala dohŕňať strednú vrstvu. Žiaľ, pravde je bližšie tvrdenie,

že stredná vrstva za Fica „chrádza“ a vytrácala sa. Ešte horšie je, že „spravodlivá“ vláda začala čoskoro, ako na bežiacom páse, produkovať korupčné kauzy a kauzičky.

Ľudia nie sú hlúpi, pochopili, že „ficosocialisti“, rovnako ako ich predchodcovia, „vodu kážu a víno pijú“. Najmä stredná vrstva zosobňovaná národnou inteligenciou sa cítila podvedená vo svojich očakávaniach. Nemožno sa preto diviť, že tohtoročné voľby dopadli tak, ako dopadli. Fica volili chudobní, pretože im aspoň nepoškodil a azda aj pomohol (a to je chvályhodné), no stredná vrstva v ňom prestala vidieť mesiáša a hľadala alternatívu, ktorá by bola schopná zabezpečiť, aby už hlbšie neupadala. Pretože Ficova vláda v priebehu štyroch rokov nepodporila ani vedu, ani kultúru, ani školstvo a zdravotníctvo a nedokázala, napriek sľubom, skončiť s korupciou a byrokraciou, bolo jasné, že opäť nastal čas na zmenu (a výmenu vlády).

Stredná vrstva je za normálnych okolností najvzdelanejšia a hodnotovo najvyspelejšia vrstva spoločnosti. Je to jej stabilizačný faktor. Bez jej súčinnosti nevznikla ani nebola úspešná žiadna revolúcia, ba ani žiadna hlbšia spoločenská zmena. Preto si ju vlády všade (aj v banánových diktatúrach) predchádzajú, usilujú sa „zapojiť ju do diania“. Iba na Slovensku je to inak. Len čo stredná vrstva zabezpečila túto zmenu vlády, ona sa od nej odvracia rovnako ostentatívne ako jej predchodkyňa. Prijatými opatreniami ju likviduje - proletarizuje. No na rozdiel od Fica však ženie do zúfalstva (a na barikády?) aj robotníkov.

Mimochodom, je iná alternatíva? Fico nie, Radičová a spol. nie! Ale kto potom? Zásadne bezzásadový hulvát „Machrovič“? Alebo, nebudaj menšina, ktorá chce, s prepáčením great, keď vidí slovenský dvojkríž (či vôbec kríž)? Alebo sa chceme spoliehať na to, že sa medzi nami opäť nájde nejaký nový spasiť, ktorého, ako je to našim zvykom, len čo prejde to najhoršie, oplýveme, znevážime a zaženieme kamsi do zabudnutia, prípadne rovno do basy?

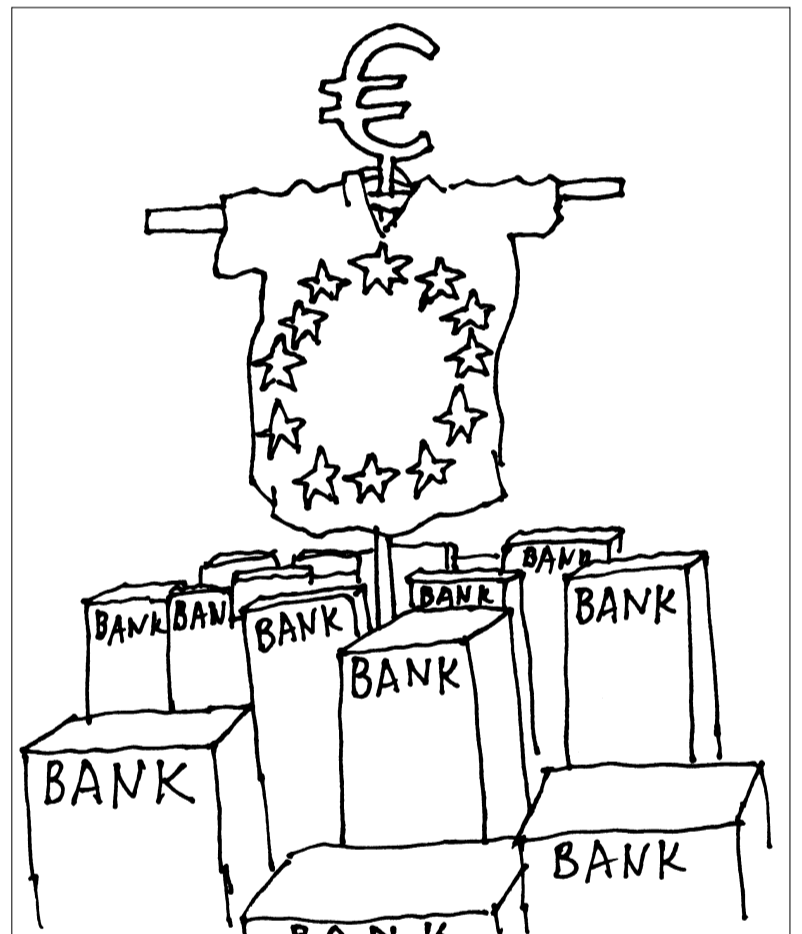
Ktosi kedysi dávno povedal, že v politike neexistujú jednoduché riešenia. Nielen súčasná slovenská realita to potvrdzuje. V najdemokratickejšej demokracii sa začal už v šesťdesiatych rokoch boj proti chudobe. Začal ho prezident Kennedy a po ňom pokračoval Lyndon Johnson. V sedemdesiatych rokoch sa v USA aplikovali rôzne programy na pozvesenie komunit chudobných, garantovanej zdravotnej starostlivosti v starobe a i. Aká je dnešná skutočnosť - trid-

sať rokov po..., vieme. Významný Američan Jeffrey D. Sachs, profesor ekonomickej univerzity, o nej napísal toto: „Po skončení tzv. Vietnamskej vojny sa v USA epocha obetí za vlasť, sprevádzaná ideou spoločného dobra, skončila. Ronald Reagan začal popularizovať znižovanie sociálnej pomoci chudobným (argumentoval napr. tým, že chudobní klamú, aby získali sociálnu pomoc). Bill Clinton pokračoval v redukciiach sociálnych programov svojho predchodcu a USA dospeli do stavu keď, v súčasnosti sa už žiaden politik neodváža čo i len prehovoriť o poskytovaní pomoci chudobným“. A akú budúcnosť pre USA predpovedá? „Je možné, že výsledok toho všetkého bude dlhodobé zníženie moci a prosperity USA, pretože Američania prestali spoločne investovať do svojej spoločnej budúcnosti. Spojené štáty ešte veľmi dlho zostanú bohatou spoločnosťou, ale spoločnosťou, ktorá bude čoraz viac rozdelená a to značí, že bude čoraz viac nestabilná. Strach a propaganda môžu podporiť ešte viac vojen v

zahraničí vedených Spojeným štátmi, ako tomu bolo v poslednom desaťročí.“

„Americká spoločnosť dospela do stavu, keď ...najbohatší Američania si kupujú svoju účasť na politickej moci a chudobní zostávajú ponechaní svojmu osudu. V súkromnom živote sa Američania zmenili na prívržencov konzumizmu, čo im kradne čas, úspory, vnímavosť a ochotu participovať na aktoch kolektívnej solidarity“, tvrdí ďalej J. D. Sachs a uzatvára svoj článok varovaním: „Ľudstvo musí byť pozorné, pretože zveriac politickú moc do rúk boháčov a pokračujúc v bezuzdom konzumizme a zvyšovaní ekonomickej produktivity a produkcie za cenu popierania humanizmu, vydalo na cestu k svojmu zániku.“ Taký má byť pre USA a svet účet za reaganovskú politiku, ktorá stále prežíva v myšliach tamojšej vláducej „skupinky“ a ktorá paralyzuje každú snahu B. Obamu o pozitívne zmeny v sociálnej oblasti.

Táto politika je, žiaľ, dobre známa aj nám z pôsobenia bývalých Dzurindových vlád, a keďže v tej súčasnej má opäť svojich horlivých zástancov, (najmä v osobách I. Mikloša, R. Sulika a J. Mihala) malo by byť pre nás varovanie profesora J. D. Sachsa výsostne aktuálne.

Kresba: Andrej Mišanek

Jednota milovníkov národa a života slovenského

(Dokončenie z 1. strany)

A je ňou dnes, keď ňou môže byť? V časoch, keď všetko ovládajúce peniaze stratili svoj pôvodný zmysel - uľahčovať ľuďom život, a stali sa jedinou modlou, práve dnes by Matica nanovo mala, ba musí byť záštitou národa a života slovenského.

Prišla, je tu rozhodujúca chvíľa našu Maticu po každej stránke obroditiť. Duchovne i hmotne. Nepotrebuje Maticu uzatvorenú do seba a uschovávať zabúdanú minulosť, potrebujeme ju odieť do nových šiat a vrátiť jej starý, originálny obsah: byť jednotou milovníkov národa a života slovenského. Zobúdať, rozširovať a utvrdzovať mravnú a umnú vzdelanosť, brániť a presadzovať všetko, čo nám umožnilo podľa vôle Božej prežiť doteraz: teda mravnosť, kultúrnosť a vzdelanosť

Pod nový matičný plášť potrebujeme priviesť všetkých, najmä mladých, ktorým sa Matica stratila v hmlách neviditeľnosti a z toho plynúcej nepotrebnosti. Musí sa stať alternatívou pre tých, ktorí sa bez nej pripoja k mase konzumentov sladkastých ponúk moderného sveta. Ktorí sa stanú ľuďmi bez koreňov a bez cieľov, kôpkou otrockej kože. Maticu musíme otvoriť pre všetkých. Potvrdením jej potrebnosti bude stotisícová členská základňa.

Len tak a nie inak ponesieme ďalej zdedenú, niekoľkotisícročnú štafetu, ak oslovíme slovenskú verejnosť prostriedkami 21. storočia, teda prostredníctvom televízie a internetového denníka; ak podporíme neformálne akcie, ktoré potešia slovenskú mládež; ak využijeme prvok súťaživosti pri podpore folklóru i divadla, i pri odhaľovaní tajov našej histórie a sú-

časnosti; ak podnietime vznik nových umeleckých i vedeckých diel, podporujúcich národ a život slovenský; ak na pripomenku našej dávnej histórie a kresťanských koreňov postavíme v našich mestách a dedinách sochy našim svätcom, kráľom, vojvodcom a mysliteľom; ak budeme spájať mladých krajanov v zahraničí s ich vlasťou, a ak zachováme cenné dedičstvo odchádzajúcich krajanovských generácií; ak upevníme pocit spolupatričnosti slovenských občanov; ak Matica a jej aktivity budú prítiažlivou alternatívou v každej oblasti života; ak matičný majetok a prostriedky budeme využívať zmysluplne a efektívne; ak skutkami dokážeme, že nám naozaj ide o slovenskosť, ktorá má duchovnú hodnotu, a peniazmi sa vyčlísiť nedá. Jej miesto je v našich srdciach, kde ju ani mole ani hrdza nezožerú.

MARIÁN TKÁČ

Štátne hranice medzi Česko-Slovenskom a Maďarskom prvotne upravilo samotné medzinárodné spoločenstvo ešte v roku 1918 prostredníctvom rozhodnutia víťazných štátov Dohody o vytýčení demarkačnej čiary (hranice) stanovenej a predloženej 24. 12. 1918 známou nótu štátov Dohody prostredníctvom šéfa dohodovej misie v Budapešti francúzskeho pplk. F Vixa (tok Dunaja a Ipľa a pokračujúca hraničná čiara od Rimavskej Soboty k rieke Uh), ktorá sa príliš nelíšila od hraníc potvrdených v neskorších ustanoveniach Trianonskej mierovej zmluvy. V podstate už od začiatku roka 1919, presnejšie zhromaďuje 20. januára 1919 po úplnom obsadení česko-slovensko-maďarskej hranice č-s brannou mocou, vykonávalo Česko-Slovensko a Maďarsko svoju plnú a komplexnú štátnu suverenitu na svojom území, vrátane prihraničného územia vymedzenom takouto reálnou štátnou hranicou. Boli tu najskôr rozhodnutia Dohody, neskôr Parížskej mierovej konferencie, spojené s konkludentným konaním štátov. Vznikli vzájomne fakticky rešpektované štátne hranice uplatňovania jednotlivých štátnych suverénit, ktoré až na menšie výnimky zodpovedali dnešnému stavu slovensko-maďarskej štátnej hranice. Navyše po vpáde maďarského vojska na Slovensko roku 1919 bolo pod tlakom štátov Dohody, resp. mierovej konferencie v Paríži, uzatvorené česko-slovensko-maďarské prímerie s tým, že v podstate pôvodnú hranicu znovu obsadila česko-slovenská branná moc. Spomeňme ešte, že ešte pred uzatvorením Trianonskej mierovej zmluvy rozhodla 10. júla 1919 Parížska mierová konferencia o pričlenení tzv. Bratislavského predmostia, t. j. Petržalky, k územiu Česko-Slovenska s faktickým výkonom česko-slovenskej suverenity na tomto území od 14. 8. 1919.

Môžeme zdôrazniť, že rozdiel medzi takouto štátnou hranicou z konca roka 1918, resp. zo začiatku roka 1919, a štátnou hranicou potvrdenou Trianonskou mierovou zmluvou z roku 1920 bol malý, resp. miestny. Aktuálne a rešpektované hranice však nevytvorili nové, vzájomné a protichodné územné požiadavky nástupníckych štátov. Navyše Parížska mierová konferencia priebiežne neakceptovala mnohé takéto protichodné územné požiadavky nielen Maďarska, ale ani Česko-Slovenska (napr. územné požiadavky na južnejšie posunutie časti hraníc na východ od Dunaja, územný koridor do Juhoslávie) a územné požiadavky ďalších nástupníckych štátov (napr. požiadavka Rumunska na oblasť Békéskej Čaby v Maďarsku a iné). Podobným smerom sa teda vyvíjala tvorba demarkačných hraničných čiar (štátnych hraníc) Maďarska s Rumunskom (pozri tiež Vixovu nótu z 20. 3. 1919) a Juhosláviu, najmä v roku 1919, kedy nakoniec došlo k ustáleniu štátnych hraníc na základe rozhodnutí prebiehajúcej Parížskej mierovej konferencie.

Zdôrazníme, že Najvyššia rada spojencov v rámci Parížskej mierovej konferencie schválila ako výslovné a doslovne uviedla - definitívne hranice medzi Česko-Slovenskom a Maďarskom dňa 12. júna 1919. Následne bolo toto rozhodnutie Najvyššej rady spojencov notifikované listom generálneho sekretára mierovej konferencie S. Pichona zo dňa 14. júna 1919.

Štátna hranica medzi Česko-Slovenskom a Maďarskom bola tiež oficiálne a legislatívne schválená česko-slovenským parlamentom dňa 7. novembra 1919, a to približne sedem mesiacov pred vlastným podpísaním Trianonskej mierovej zmluvy. Národné zhromaždenie 7. 11. 1919 schválilo štátnu hranicu s Maďarskom v rámci schvaľovacieho procesu k St. Germainskej mierovej zmluve s Rakúskom. Určitou územnou významnejšou výnimkou, nie však z pohľadu slovensko-maďarskej hranice, ale hranice rakúsko-maďarskej, pri určitom zmenšení územia Maďarska bolo len teritórium Burgenlandu. Samo územie Burgenlandu malo byť podľa pôvodných zámerov Parížskej mierovej konferencie súčasťou Maďarska, a nie Rakúska, kde mierová zmluva s Rakúskom (teda ešte

BRUNO ČANÁDY

Trianon a jeho právne dôsledky (3)

pred uzatvorením Trianonskej mierovej zmluvy) zmenili hranice v neprospech Maďarska vo väčšej miere ako na iných úsekoch. Musíme spresniť, že dnešná rakúsko-maďarská hranica, kde Burgenland (pôvodne časť západnej časti bývalého Uhorska) sa stal súčasťou Rakúska takmer deväť mesiacov pred uzatvorením Trianonskej mierovej zmluvy, a to mierovou zmluvou s Rakúskom podpísanou ešte dňa 10. septembra 1919 vo francúzskom Saint-Germain-En-Laye. Okrem iného už táto mierová zmluva s Rakúskom z roku 1919 potvrdila pri popise štátnych hraníc tiež česko-slovenské hranice s Rakúskom, vrátane potvrdenia územnej prislúšnosti prihraničnej Petržalky k Slovensku.

Takto štátne hranice Maďarska k susedným štátom boli stanovené, až na malé výnimky, ešte v rokoch 1918 - 1919. Trianonská mierová zmluva spravila len medzinárodnoprávne potvrdila predchádzajúce štátne hranice Maďarska, ktoré schválilo medzinárodné spoločenstvo, akceptovali legislatívnou formou nástupnícké štáty a boli predmetom výkonu štátnej suverenity po roku 1918. Takto Trianonská mierová zmluva prakticky nepripravila ani nemohla pripraviť Maďarsko o podstatnú, ale ani významnú, súčasť jeho územia sformovaného do medzinárodné uznaných štátnych hraníc vymedzujúcich územie a suverenitu jednotlivých nástupníckych štátov ešte v rokoch 1918-1919 po zániku Uhorska. Zároveň sa nemohlo ani v najmenšom jednať o prijatie, resp. o ratifikáciu Trianonskej mierovej zmluvy o akési „okupované“ územia, ako nespaprávne a zavádzajúco publikuje značná časť maďarskej historickej literatúry (a pod jej vplyvom aj niektorí historici na Slovensku).

Z hľadiska medzinárodnoprávného postavenia boli susedné štáty Maďarska, a to Česko-Slovensko, Rumunsko a Kráľovstvo Srbov, Chorvátov a Slovincov (neskôr Juhoslávia) už v roku 1918 medzinárodnoprávne uznané štáty nielen de facto, ale i de jure. Ešte predvečer podpísania mierovej zmluvy bolo Maďarsko medzinárodnoprávne uznané len de facto a bolo fakticky vyčleňované z medzinárodného spoločenstva štátov. Medzinárodnoprávne uznanie štátu de facto znamená, že takéto uznanie nie je trvalé, ale len dočasné a teda uznávajúci štát ho môže takto neformálne uznanie kedykoľvek v budúcnosti zrušiť.

Sama nižšia právna forma uznania maďarského štátu v rokoch 1918-1920 vyplývala nielen z kontroverzného medzinárodnopolitického postavenia Maďarska. Uvedme, že ešte 21. marca 1919 maďarské vtedajšie „demokratické sily“, či už socialisti v maďarskej vláde a samotný M. Károlyi dobrovoľne odovzdali moc B. Kunovi a ním vedenej bolševicko-komunistickej vláde. Bola to maďarská bolševická vláda „vnútorného červeného teroru“ a otvorených vojenských snáh o obsadenie územia tzv. „Veľkého Maďarska“ so spojenectvom s bolševickým Ruskom a plánovanou sovietskou strednej Európy.

Po Kunovom páde v období hortyhovského režimu došlo k oddaľovaniu parlamentnej ratifikácie Trianonskej mierovej zmluvy v maďarskom parlamente podpísanej 4. 6. 1920. Maďarsko však vyčkávalo na postup bolševickej sovietskej Červenej armády do Poľska, domnievajúc sa, že dôjde následne k destabilizácii mocenských stredoeurópskych pomerov. Destabilizačné očakávania však padli po víťazstve poľských vojsk v auguste 1920 pred Varšavou a po sovietsko-poľskom vojenskom prímerí v októbri 1920. Maďarsku nezostalo nič iné ako schváliť Trianonskú mierovú zmluvu v maďarskom parlamente dňa 15. novembra 1920. Ukončením ratifikačného procesu a nadobudnutím medzi-

narodnej platnosti Trianonskej mierovej zmluvy sa Maďarsku otvorili možnosti stať sa riadnou súčasťou medzinárodného spoločenstva štátov sveta, vrátane členstva v Spoločnosti národov.

Zastavme sa ešte pri niektorých z hľadiska Slovenska dôležitých ustanoveniach Trianonskej mierovej zmluvy zo dňa 4. júna 1920.

Samotné ustanovenia Trianonskej mierovej zmluvy ako mierovej zmluvy s Maďarskom, a teda nie s Uhorskom, ktoré zaniklo ešte v roku 1918, odlišuje vo svojich právnych ustanoveniach pojmy Maďarsko a Uhorsko, resp. potvrdzuje zánik Uhorska. Uvedme už spomenutý článok 71 Trianonskej mierovej zmluvy, ktorý expressis verbis uvádza potvrdenie predchádzajúceho (takpovediac predtrianonského) zániku Uhorska formuláciou slovami: „bývalého Kráľovstva uhorského“. Právne postavenie Maďarska bolo v tejto mierovej zmluve špecifické. Maďarsko bolo jedným z nástupníckych štátov po bývalom Uhorsku a zároveň bola porazenou krajinou, s ktorou sa uzatvára mierová zmluva, nakoľko Maďarsko bolo nesporne personálne a mocensky zviazané s bývalým Uhorskom a bývalým Rakúsko-Uhorskom. Maďari a jej vládnuce kruhy plne ovládali Uhorský štát a významne spolu ovládali Rakúsko-Uhorsko v rokoch 1867-1918. Môžeme spresniť, že pôvodne bol uhorský štát štátoprávnym subjektom dualistického Rakúska-Uhorska. Dualistické Rakúsko-Uhorsko nebolo samo osebe štátom, ale malo medzinárodnoprávnu subjektivitu. Z postavenia Rakúska-Uhorska vyplývalo, že z právneho hľadiska bolo reálnou úniou, ktorá nebola formálne štátom, ale malo medzinárodnoprávnu subjektivitu, pričom ako subjekt medzinárodného práva mohol vystupovať v medzinárodnoprávných vzťahoch a reprezentovať navonok. Panovník bol samostatnou hlavou dvoch štátov a personálne bol zároveň cisárom rakúskym a kráľom uhorským. Rakúsko-Uhorsko tvorili len dva štáty, a to Rakúsko a Uhorsko. Vlastný zánik tohto súštátia, vrátane Uhorska, ich rozpadom v roku 1918 a súběžný vznik Maďarska ako len jedného z „rovnoprávne nových“ nástupníckych štátov medzinárodnoprávne potvrdzuje aj už raz citovaný článok 186 mierovej zmluvy. „Každý zo štátov, ktorým pripadlo územie bývalého Rakúska-Uhorska a každý zo štátov vzniknutých rozdelením Rakúska-Uhorska, priradujú k nim Maďarsko“.

Popri postavení Maďarska ako jedného z nástupníckych štátov vystupoval maďarský štát na Parížskej mierovej konferencii ako porazená krajina, uzatvárajúca mierovú zmluvu, ktorá definitívne ukončovala predchádzajúci vojnový stav (vrátane nahradenia pôvodného a vývojom prekonaného Pádovského prímeria z roku 1918 mierovou zmluvou) s blokom víťazných štátov Dohody a ďalšími spojeneckými a nástupníckymi štátmi ako štátmi spojenými a združenými. Maďarsko sa nachádzalo v tomto smere v postavení porazenej krajiny z dôvodu právnej a historickej spoluzodpovednosti maďarských nositeľov štátnej moci v bývalom Uhorsku za vypuknutie a drastický priebeh prvej svetovej vojny, kde bez súhlasu vtedajšej maďarskej vládnnej moci Rakúsko-Uhorsko nemohlo legislatívne a mocensky vstúpiť do prvej svetovej vojny. V samotnej vojne vystupovala nielen bývalá cisárska (rakúska), ale aj bývalá kráľovská (uhorská) armáda. Maďarsko bolo takto súhrne v dvojedinom právnom postavení jednak bolo jedným z viacerých nástupníckych štátov po bývalom Uhorsku, resp. Rakúsko-Uhorsku, ale na druhej strane bolo v postavení akéhosi právneho nástupcu vo vojne porazeného, ale už zaniknutého štátu (Uhorska). Z dôvodu, že maďarské mocenské a politické elity a

maďarská vládna a zákonodarná moc sa priamo a konkrétne spolupodieľali na vypovedaní vojny Srbsku a štátom Dohody a na vojnových opatreniach. Maďarské elity a maďarské mocenské štruktúry, ktoré mocensky opanovali Uhorsko v rokoch 1867-1918, bezprostredne mocensky a legislatívne nielen ovplyvňovali, ale spolu s rakúsko-nemeckými elitami riadili činnosť celého Rakúska-Uhorska po roku 1867 a počas prvej svetovej vojny.

Maďarské mocenské elity vehementne presadzovali v prvej svetovej vojne po vstupe do vojny dlhodobý boj po boku ústredných mocností, predovšetkým Nemecka, až do samotného konca prvej svetovej vojny. Vzhľadom na to, že mnohonárodnostný uhorský štát v rokoch 1867-1918 ovládala plne maďarská vládna moc, tak bez legislatívneho súhlasu uhorského štátu (jeho parlamentu a vlády) by nemohlo ani teoreticky dôjsť k vstupe Rakúska-Uhorska do vojny. Bez priameho súhlasu maďarskej vládnnej moci a nimi ovládanej uhorskej vlády a uhorského parlamentu nemohlo Rakúsko-Uhorsko ani formálne, ani fakticky vypovedať vojnu Srbsku, ani reálne vstúpiť do prvej svetovej vojny a ďalej sa jej zúčastniť po boku wilhelmovského Nemecka. Preto Trianonská mierová zmluva vo svojom úvode priamo stanovuje právnu zodpovednosť nielen bývalej cisárskej rakúsko-uhorskej vlády, resp. vlády rakúskej časti monarchie, ale výslovne aj priamu zodpovednosť bývalej kráľovskej uhorskej vlády (ovládanej v rokoch 1867-1918 maďarskými mocenskými elitami) za vypovedanie vojny Srbsku a za spojenectvo s Nemeckom v prvej svetovej vojne. Podstatný právny význam má ustanovenie článku 161 Trianonskej mierovej zmluvy, kde so súhlasom samotného Maďarska, zmluvný účastník mierovej zmluvy Maďarsko nielen historicky, ale právne priamo podľa zmluvy (inak uzatvorenej a ratifikovanej samotným Maďarskom) právne spoluzodpovedá výsledku za vznik prvej svetovej vojny a za ujmy (predovšetkým za škody) spôsobené touto svetovou vojnou.

Podľa Trianonskej mierovej zmluvy (čl.161) doslova citujeme: „Maďarsko uznáva, že Maďarsko a jeho spojenci sú ako pôvodcovia zodpovední za straty a škody, ktoré utrpeli vlády spojené a združené a ich štátni príslušníci vnútené im napadnutím od Rakúska-Uhorska a jeho spojencov“.

V podstate Maďarsko mierovými zmluvami z rokov 1920 a 1947 (podčiarkujeme), že právne a výslovne uznalo svoju právnu spoluzodpovednosť za vznik oboch svetových vojen, čo je určitá medzinárodná rarita. O tom sa však ani v slovenských učebniciach nedečítame. A o historickej a morálnej spoluzodpovednosti ani nehovoriac.

Maďarsko v Trianonskej mierovej zmluve popri u z n a n i u česko-slovenského štátu tiež medzinárodnoprávne potvrdilo, že Česko-Slovensko už dávnejšie pred uzatvorením mierových zmlúv. Podľa článku 48 Trianonskej mierovej zmluvy citujeme: „Maďarsko uznáva tak ako to bolo už vykonané a

spojenými a združenými úplnú nezávislosť štátu československého“ (vrátane Slovenska).

O tom, že pri vzniku štátu (napríklad Česko-Slovenska) je rozhodujúci vlastný výkon štátnej suverenity a že až druhotne a následný právny význam má jeho medzinárodnoprávne uznanie, svedčí dobová súdna a arbitrážna judikatúra. Podľa Nálezu Najvyššieho správneho súdu zo 16.10.1919 č.4 407 (Bohusl.fin.114) medzinárodnoprávne uznanie nie je potrebné k existencii štátu. Nález Najvyššieho správneho súdu zo 14. 6. 1922 č. 7 438 (Bohusl. fin.878), že mierová zmluva nezaložila existenciu česko-slovenského štátu s tým, že samotná suverenita štátu bola založená okamihom, keď začal fakticky vykonávať suverenitu štátu, teda nezávisle od mierovej zmluvy. Samotná existencia územnej štátnej (verejnej) správy na jednotlivých častiach územia znamená, že odo dňa takejto správy, pokiaľ táto sa správa ako na svojom území, je územie súčasťou česko-slovenského štátu. Obdobné závery mali aj rozhodnutia zmiešaného maďarsko-česko-slovenského rozhodcovského súdu, napríklad z 27. 10. 1925, aff.Jozef Zmeškal c. Maďarský štát.

Trianonská mierová zmluva venovala vo svojich ustanoveniach, a to v článkoch 54 až 60, veľkú pozornosť ochrane národnostných resp. jazykových menšín na území Maďarska. V článku 55 Maďarsko právne garantovalo jazykovým (národnostným) menšinám, vrátane slovenskej menšiny, a ich príslušníkom „úplnú a bezvýhradnú ochranu ich života a ich slobody“. Tiež „rovnaké občianske a politické práva“ (čl.58). Maďarsko sa právne zaviazalo v článku 58 zmluvy, a to doslova, na „voľné užívanie jazyka, akéhokoľvek jazyka, tak v súkromnom, ako aj v obchodnom styku, alebo vo veciach týkajúcich sa náboženstva, tlače alebo verejných prejavoch akéhokoľvek druhu.“ Príslušníci jazykových (národnostných) menšín v Maďarsku mali podľa zmluvy dokonca dostať „primeranú možnosť, aby pred súdmi používali svoj jazyk tak ústne, ako aj písomne.“(čl. 58). Maďarská vláda mala podľa mierovej zmluvy právnu povinnosť voči príslušníkom jazykových (národnostných) menšín podľa článku 59 mierovej zmluvy, že vo verejnom vyučovaní poskytnú príslušníkom menšín (vrátane slovenskej menšiny v Maďarsku) „primerané možnosti, zabezpečujúce, aby sa ich deťom... dostalo v obecných školách vyučovanie v ich vlastnej reči“. Taktiež bola stanovená medzinárodným právom a vnútroštátnou legislatívou pre Maďarsko právna povinnosť poskytnúť podľa Trianonskej mierovej zmluvy na tieto účely primeraný podiel na vynakladaných verejných prostriedkoch zo štátneho rozpočtu, obecných a ďalších rozpočtov v Maďarsku.

(Pokračovanie v budúcom čísle)

Kresba: Andrej Mišanek

Empatia

Vánok a celý deň
presedeli v listnatom lese.
Machy a celý deň
láskali korene vecí.
Ja a celý deň sme už doma.
Celý deň si ma nebovo všima.
Z očí nám svieti neha,
vnemy mäknú.
Pod', celý deň,
z dvora počúvajme morušu.

Miesto

Morušovník sedí pri prameni.
Celý deň
a stupaje okolo studničky
prekrvujú zem,
mrvia kameňky.
V každom prúdi pamäť.
Sediská dvoch
sebe blízkych kameňov
čakajú...

Šperky z kameňa

„Óóóóóóóó...“ spievaš, studnička.
Tvoj vodný štýl
je pozhnaná priezračnosť.
Napriek zemskej prítlačivosti
vodná erupcia
a celý deň
vybrusujú tvoje kamene.

Rozhodnutie

Polná dľaň je nám známa,
pestuje rastliny.
Hlina
a celý deň
opatrujú zajačie mláďatá.
Krstná mama - rosa
poslušne drží poľnú dľaň.
Len chumáče zajačej srsti
pustili pevnú ruku
a chytili vietor.

**Slnečné lúče
na Zemplíne**

ste ako šikovné nite
neúnavnej priadky.
Vpriada vás do lesklého tepla
celý deň,
verný domov
a hodváb jeho lásky.

Nedeľa

Ja a celý deň
pozeráme do Pisma
ako do okna.
Pod', celý deň,
vkročíme
do ovčieho stáda.
Pasie tam nedeľa
- pastierka prosieb.

Pondelok

Ráno povstalo
z nedeľného pokľaku.
Celý deň mi češe dlhé vlasy,
aby im nebolo clivo
za príbehom s tebou.
Strapatí ich túžba po objatí.

Utorok

Bežíš ku mne,
akoby si vstúpil do mraveniska.
Pod', celý deň, do lásky,
živej veže zo živelných veží.
Alebo do údolia medzi perami,
prejdeme sa ním
pomedzi bozky - unikátne signály.

Streda

V bezvládom stave mĺkvej chvíle
púšťajú sa reči do reči.
Ja a celý deň odrážame slová od
srdca,
celí plnokrvnej dôvery
roztláčame vravou kamene.
Pískajú meteority,
akoby si mi niečo sľuboval.

INGRID LUKÁČOVÁ

Deň celý láskavý

Štvrtok

Celý deň, vstal si s modlitbou
za lásku veľkú ako zem.
Unášaš ma humanizmom.
Z dutín božej fujary
vznievaš
ako úmysel kriesiť.
Nebanujem.

Piatok

Páči sa mi každé tvoje ráno,
prinášaš zory zladené s Božím plá-
nom.
Prichádzaš, celý deň,
so slnkom odvekého východu,
voláš ma k radosti
ako k obetnému stolu,
k dojatiu,
že jestvujeme
a jestvujeme spolu.

Sobota

Mohutný celý deň,
štverám sa s tebou
po skalách vlastných výmyslov.
Držím sa bytia ako mocnej skoby.
Napriek tomu
Boh stvoril v duši
koberec z púpav.

Nedeľa II

Ja a celý deň
pozeráme do Pisma
ako do okna.
Nedeľná viera,
si cesta,
na ktorej
popijame z pokoja
ako z mlieka jahňatá.

Utorok**plný existencie**

Deň predom mnou,
celý deň za mnou,
deň vo mne,
ja v dni,
prítomní v sebe,
prítulní.
Byť bez celého dňa
je byť bez seba,
umrieť
v žuvacích svaloch samoty.
Nebyť je blede údolie
a kde-tu staré stopy lišky.

Poetická streda

Celý deň sa korí pri verši.
Vydarená báseň
je ako svieca hromničná,
týči svoj plameň
živo a vznešene.
- To užitočné oko v tme
bdie,
nad pohromou vládne
popovok domova.

Štvrtok v záhrade

Lámanie kukuričných klasov
pripomína
kukuričné lamentovanie.
Struk praská medzi prstami.
Drsné listy štípu,
zarežú svoj podpis do kože.
Pod', celý deň,
máme dosť podpisov
na obnažených ramenách
a dva klasy.

Nedeľa v nádeji

Ja a celý deň
pozeráme do Pisma
ako do okna.
Z nízkej oblohy
hľadá sivé oko,
vzdúvajú sa hory.
Plačem zdola
vyválaná v strachu,
že sa natrvalo poráta
deň zrelej planéty
s dňom pahlného dieťaťa.
Azda nás pred potopou
uchráni ten,
ktorý je ovenčený slzami.

Pondelok po dotyku

Ako fosfor žiari
oblá ľúbosť v tvári,
vanie v tebe, celý deň,
rýdze pokolenie krásy.
Vyznaním ľúbosti
zaplníme láske
dávnoveký kalich,
len sa ho dotknúť perami.
Dotkli sme sa ho perami,
vydával také zvonenie,
pri ktorom myseľ rumenie.
Čistotou, krásou naplnené
vyznanie planie v obličaji,
ako fosfor žiaria
láske oblé tvary.

S utorkom za piesňou

Ja a celý deň
stopujeme pesničku,
ktosi ju v poli ladí.
Nóti lásku,
vietor ju sadí do hrúd,
my do svojich hrudi.

Štvrtok a orchester

Vietor čeril na dvore mláky
veternými klepetami,
netelesný celý deň
z nich popíjal.
Teraz uschýna
na orechovom strome,
počúva vtáčie trilkovanie.
Neusínaj, celý deň,
pod',
prítul' ma k stromu.
Zjednotíme hlasy,
nech tidlíka planetárny orchester.

Piatkové**rozpomienky**

Denne vstanú milióny prstov.
Tvoje, celý deň, mi v prievane bytia
natrhali kvety.
Darované prepychovou záhradkou
núkajú vôňu veternej duši,
hlinenej váze rozprávajú,
ako v nich ožil svet.

Nedeľné zamyslenie

Ja a celý deň
pozeráme do Pisma
ako do okna.
Boh nás tvámi
na kovadline Slova,
aby nik nekríval.
Hladný a smädný,
prázdny aj v snení
je deň, ktorý nečíta
Božie správy.

Pondelkové sladkosti

Vôňa v lone záhradky
aromaticky uzdravuje.
Celý deň a ja
znášame bozky,
sladké včelie pozdravy.
Medzi voňavými myšlienkami
máme z bozkov extrakt bez žihadiel.

Utorok,**priestor pre soľ**

Presolí nás bolesť,
štipaním vysuší každú cievkou
aj vo virtuálnom svete,
keď v tvojom kozme,
celý deň,
postavíme hriech
ako kotol,
do ktorého zosypeme hviezdy
na pokusy našich nerozumných úletov.

Streda nad zemou

Zem sedí v koreňoch,
vchádza do listov,
z kvetov hľadá na slnko
ako na úl hviezdnych predstáv.
Z plného Božieho plástu
celý deň zamýšľa
postaviť kostol
v mojich snoch.

Štvrtok je mi nevoľno

Samota je mojou operkou.
Pretriasa vankúše
pre ťažké ľudské hlavy,
potom sú z toho na oblohe
mračná ako užialené špongie.
Celý deň, hádžeš do neba
lastovičky ako uhličky,
odriekaš čudné slabiky.

Zhovievavý piatok

Morálka sú plúca,
ktorými sa má dýchať!
- tak vravíš,
celý deň,
zhovievavý sa miešaš s pieskom
v presýpacích hodinách,
meriaš čas ľudí hľadajúcich
ako vlkov viny u iných.
Meriaš čas ľudí,
pokým nezačnú hľadať
viny v sebe ako vlky.

Sobota pri práci

Svetlo je autorom farieb
a mien pre nás podstatných,
preto pomenúva iskerníky
svietiace hviezdy.
Hlina rozvoníava ako myrha,
keď na ňu práca dýcha.
Celý deň, stavíš v mojom uchu
domček zo sonetov
alebo malú kaplnku
s kupolou môjho úplnku
a tvojich úletov?

Nová nedeľa

Ja a celý deň
pozeráme do Pisma
ako do okna.
Boh postavil modlitebňu
na srdcovom svale,
pravidelne otvára pomyselné dvere,
vsúva do nich tykadlá
iba zdanlivo krátiaceho sa času.
Strach ako ľad prelamuje modlitba.

Príbeh vtáčaťa

Rušné myšlienky
majú lepkavé rozostupy.
Celý deň,
oslobodzujes z nich pieseň,
- zbieha sa ako víťazka z boja.
Ustatá premieňa svoje tenké telo
na let vtáčaťa,
vystiera krídla nad vodu,
nad pôdu, pahorky,
vzrušená z výšok nad skalami
vymýšľa siete v mojej mysli,
zjemnená mi v nich pristáva.

Spodobovanie

Slabučko vnímam lipový šepot,
potlačil ho roj včiel
a možno aj sám Spasiteľ.
Strom - drevený kostol života,
v ňom celý deň a ja
prijímame lipovú vôňu
v zborovom speve
včelích potomstiev.

Výnimočnosť

Prorocstvo pre všetkých
obsahujú v sebe písmená.
Pravdivá láska rovná sa večná,
vyznanie, ktoré vyplýva
z prastarého nezvyku oklamávať oči,
z nezvyku čítaného mýliť uši.
Je sviatok, celý deň,
svedomie sa nevzpína.

Stráža ma

Celý deň si neoblieka plášť,
ani sa neobúva,
úsvit mu k tvári podsúva
moje príhody skôr,
než zacvaknem dvere malého bytu
ako gombičku na kabelke,
kým ruky, čo mi dávno narástli,
vyberú peňaženku,
ktorá skrýva
žetón s cestovným.

Ja a celý deň

Potme si ma namaľoval do sna,
farbou zabalil.
Ráno stojíme v rade na svetlo.
Je čas trénovať
na majstrovstvá duši v dobre.

Prichádzam

Tvoja prítlačivosť, celý deň,
ma dviha k sebe
ako Mesiac zemskej kôru
alebo aspoň oceán.
Vôľa žiť je masívnym javom
mojich reťazi.

Východisko

Ten istý celý deň je iný.
Tá istá celá ja som iná.
Spievame dvadsaťštyrihodinovú
ódičku pieseň,
vždy novú melódiu
posielame Mesiacu a Zemi.
Sme v sebe,
blízki,
spája nás svetlo, tma
a láska.

Dejiny

A bolo dni...
A vysadilo z nich ľudí,
celé kopce baránkov mieru.
A bolo dni, kľavých kostier,
ako dni kriku.
A pripútalo k nim ľudí.
A bolo dni strachu
ako vylomených zubov,
žeby nastali dni hladu.
A bolo dni ticha,
aby si prišiel, deň celý láskavý,
hovoriť so mnou
veršami.

Mons. Jozef Tóth prijíma čestný doktorát z rúk rektora Prešovskej univerzity prof. RNDr. Reného Matloviča, PhD.

Pocta básnikovi

V Prešove sa 26. októbra t. r. uskutočnila akademická slávnosť Prešovskej univerzity pri príležitosti 130. výročia založenia jej najstaršej fakulty - dnešnej Gréckokatolíckej teologickej fakulty PU a udelenia titulov doctor honoris causa. Bývalú Teologickú akadémiu a kňazský seminár v Prešove založil prešovský gréckokatolícky biskup Dr. Mikuláš Tóth 12. septembra 1880. Táto vysoká bohoslovecká škola fungovala až do roku 1950, keď bola násilne zrušená jej činnosť. Obnovenie fakulty nastalo po páde totality pred dvadsiatimi rokmi (1990). Pri príležitosti týchto výročí GTF PU jej dekan prof. Peter Šturák, PhD.,

odovzdal pamätne medaily jednotlivým fakultám PU a zaslúžilým pedagógom ďakovné listy. Prešovská univerzita na základe návrhu Vedeckej rady GTF PU udelila v tento slávnostný deň aj tituly Doctor honoris causa dvom významným osobnostiam Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku - prešovskému arcibiskupovi a metropolitovi Mons. ThDr. Jánovi Babjakovi, SJ, a gréckokatolíckemu kňazovi a básnikovi Mons. Mgr. Jozefovi Tóthovi, bývalému prodekanovi a čestnému dekanovi Gréckokatolíckej bohosloveckej fakulty v Prešove UPJŠ v Košiciach (dnes GTF PU).

Laudatio

Na počiatku bolo Slovo a Slovo bolo u Boha a to Slovo bolo Boh. Ono bolo na počiatku u Boha. Všetko povstalo skrze neho a bez neho nepovstalo nič, z toho, čo povstalo. (Jn 1, 2)

Nech tieto vzletné slová prológu k Jánovmu evanjeliu tvoria úvod do malej pohľadnice o veľkom mužovi, ktorý vo svojom živote a diele mal blízko k Slovu i slovu a majstrovsky ich syntetizoval. Áno, dnešný slávnostný deň máme príležitosť živo si uvedomiť, že v Bohu majú svoj počiatok predovšetkým ľudské životy. Človek sa rodí na svet preto, aby spoznal pravý zmysel svojej existencie zakotvený v službe lásky Bohu i bližnému a naplno využil zverený dar času pre naplnenie tohto zmyslu. Z tohto základného hodnotového uhla pohľadu chcem prísť ku krátkej reflexii nad životom a dielom Mons. Jozefa Tótha. Gréckokatolíckeho kňaza, básnika, čestného dekana GTF PU, ktorého dnes na akademické pódie našej alma mater právom oceňujeme.

ŽIVOTNÉ CURRICULUM

Jozefa Tótha začalo 20. marca 1925 v Haniske pri Košiciach v harmonickom prostredí poézie, viery a chudoby. Základná škola vysokej úrovne bola základným kameňom, na ktorom staval svoje gymnaziálne štúdiá (1938) v Košiciach, kde v roku 1946 maturoval. V rokoch 2. svetovej vojny mu v okupovaných Košiciach hrozil trest smrti, ktorému zázračne unikol. To ho poznačilo na celý život.

Fascinovaný evanjeliom a starozákonnými prorokmi a poučený biedou sveta sa rozhodol študovať posvätnú teológiu (1946). Dva roky navštevoval Vysokú školu bohosloveckú v Košiciach a dva roky Katolícku bohosloveckú fa-

kultu v Bratislave. S úspechom absorboval najmä diela svetových dogmatikov (Lercher, Tanqueray) vo vtedy používaných latinčinách. Keď krajinu zasiahol politický mor, dotkol sa aj jeho. V roku 1950 ho internovali do vojenských táborov nútených prác - PTP. Podľa jeho slov to bola „čierna Sorbona, univerzita, kde bol výkvet inteligencie a charakterných ľudí celého Československa“. Vrátil sa po vyše troch rokoch ako politicky nespohľadlivý. Pracoval v rôznych podnikoch. Naposledy ako korektor vo Východoslovenských tlačiarňach š. p. Košice, pričom tajne pôsobil v rôznych podnikoch. Ordinovaný na kňaza bol 23. februára 1969 v Košiciach. Tu est sacerdos in aeternum zaznelo ticho, bez spevokolu a kvetov, len s vierou v moc Pánovej milosti uprostred zmäteného sveta. Jeho svätiteľom bol otec biskup Dominik Kalata. V tom istom roku bol začlenený do Spoločenstva učeníkov Nazaretského. Dvadsať rokov pripravoval v katakombálnej Gréckokatolíckej cirkvi adeptov na kňazstvo. Z poverenia vtedajšieho ordinára prešovskej eparchie Mons. Jána Hírku formoval budúci kňazov v podmienkach osobného rizika zo strany náboženstva neprajného systému. V spätnom pohľade na toto obdobie sú irelevantné otázky o cirkevnej regularite vtedajších metód a postupov prípravy na tajné vysviacky, keď išlo o nasadenie vlastného života pre záchranu systematicky likvidovanej cirkvi. V roku 1990 bol s ThDr. Vladimírom Poláčkom a Mons. Jánom Krajňákom pri zakladaní Gréckokatolíckej bohosloveckej fakulty UPJŠ so sídlom v Prešove. Na fakulte ako prvý získal titul magister (Mgr.), na ktorý pre nepriazeň spoločensko-politickej situácie musel čakať štyridsať rokov. Na novozaloženej fakulte sa významne podieľal pri jej etablovaní do systému univerzitného vzdelávania a ži-

vota. Ako teológ, osvedčený životnou praxou, prednášal a bol aj prodekanom a vedúcim katedry dogmaticko-morálnej teológie. Od roku 1995 je na superaktívnom odpočinku v Košiciach.

PUBLIKAČNÁ ČINNOSŤ

Pre nepriazeň spoločensko-politickej situácie literárne dielo Jozefa Tótha dlho zostávalo skryté v pracovnom stole. Až pri autorovej životnej sedemdesiatke v roku 1995 sa dostáva k čitateľovi prvá publikácia Piesne zo Solúna. Z tejto básnickej zbierky, tvoriacej tematický celok, dýcha na nás osobitá atmosféra nášho kresťanstva so svojou nedozernou teologickou i ľudskou hĺbkou. V zúženej podobe kniha vyšla v roku 1997 pod názvom Dary zo Solúna.

O nadčasových súvislostiach boja medzi dobrom a zlom dáva jedinečnú výpoveď kniha Človek Jób hovorí s diabľom, ktorá je antipólom diela Petra Lipperta Človek Jób hovorí s Bohom s podnadpisom Evanjelium apoštola Judáša. Je to pieseň o nekonečnej Božej láske, bez ktorej by nemohli existovať ani diabli, ktorí i vo svojej nenávisti voči Bohu bytostne k nemu tiahnu, pretože jediné Centrum všetkého bytia a života je Boh. V týchto dvoch extrémnych podobách autor vyjadruje absurdnú, ale skutocnú pravdu, že aj negatívna cesta vedie k Bohu.

Spev košického tria tvoria prozaické fragmenty zo života troch dnes už svätých košických kňazov, mučeníkov.

Žalmy na rozhraní tisícročí sú aktuálnou časovou reflexiou na 150 jednotlivých biblických Žalmov, v ktorých je citlivo konfrontovaná otázka bytia, existencie a zmyslu ľudského života i sveta.

Ďalšie poetické zbierky: Slnko pod zemou, Posolstvo a Babylonské piesne ako aj miniromán Ďuro Čečko sa do-

čkali vydania až v súbornom diele Poézia a Próza (2010), ktoré zostavil, opatril doslovom a vydal básnik Teodor Križka. Najnovšie mesto Košice iniciovalo a podporilo vydanie jeho príležitostných básní s názvom Posväcovanie.

Treba dodať, že hudobný skladateľ Pavol Krška zhudobnil verše Jozefa Tótha zo zbierky Piesne zo Solúna. Piesne v interpretácii Františka Balúna premiérovho zazneli pri vysviacke najosvietenejšieho arcibiskupa Cyrila Vasiľa v júni 2009 v rímskej Bazilike Santa Maria Maggiore.

V literárnej činnosti sa pre kresťanskú orientáciu nemohol počas doby socializmu publikačne presadiť, navyše sa značná časť jeho rukopisov v dôsledku kontroly ŠtB stratila. Napriek tomu ostal charakterovo pevný a zachoval si morálny kredit. Svojimi hlbokými úvahami prispieval aj do Gréckokatolíckeho kalendára (v totalite pod pseudonymami Jozef Komora, Gorazd Novák), časopisu SLOVO, časopisu o kresťanskej kultúre VERBUM a inde. Ako erudovaný teológ aj v súčasnosti svojimi prednáškami obohacuje formačne kňazské dni v Prešove i v Košiciach. Klasické humanistické poznanie spojené s umeleckým majstrovstvom slova vytvára u neho syntézu prezentácie najkrajších všeludských a kresťanských hodnôt a tradícií. Jozef Tóth je predovšetkým autentickým kresťanským básnikom - kňazom, ktorý zjavuje i zjavuje pamäť súčasného človeka a v nej hýbe jeho morálnou pozíciou, a to na osi reálneho zla - možného dobra. Svojim básnickým naturelom nemá v slovenskej poézii pendant, ani časovú paralelu. (P. Liba).

Za jeho vklad do kresťanskej slovesnej kultúry získal viacero významných ocenení: Cenu Emila Korbu (2006), Cenu mesta Košice (2003), Výročnú cenu vydavateľstva VERBUM (2008) a Cenu Fra Angelica od Rady KBS (2010). V roku 1992 mu pápež Ján Pavol II. udelil hodnosť Monsignora. Je zakladajúcim členom Spolku sv. Cyrila a Metoda v Michalovciach, členom Slovenského katolíckeho kruhu v Košiciach, členom redakčnej rady časopisu pre kresťanskú kultúru Verbum, členom Konfederácie politických väzňov a Vojenských táborov nútených prác (PTP).

LUDESKÉ REMINISCENCIE

Mons. Jozefa Tótha som mal možnosť vnímať ešte počas jeho pôsobenia v totalite v tzv. katakombálnej cirkvi pri rôznych stretnutiach a udalostiach. Nikdy nebol vyhranený, ani spoločensky, ani politicky, ani žánrový, dokonca ani priľnutím k jednému obradu. Naopak, vždy to bol muž univerzálnej šírky, ktorému nie je cudzí žiadny prejav ľudskosti, umocnený sviatostnou pečaťou Kristovho kňazstva realizovaného často v osobitných podmienkach. V poslednom čase zvlášť intenzívnejšie vnímam v jeho teologickom i literárnom diele význam slova syntéza. Pre neho ako majstra slova je charakteristická práve táto všeobjímajúca jednota. Jozef Tóth svojim životným príbehom svedčí, že na všetko čo život prináša, teda radosti, bolesti, sklamania i víťazstva treba hľadieť Božími očami. Jeho stálou doménou záujmu je oblasť

kresťanskej kultúry. Spomeniem aspoň jeden z jeho kritických výrokov na adresu súčasných trendov v kultúre: Umenie umocňuje Božiu slávu, ale móda nie. Najobsiahlejšie umenie vidí v hudbe ako prostriedku vyjadrenia takých jemných mohutností ľudského ducha, ktoré iný druh umenia nevie vyjadriť. Je málo známe, že medzi jeho osobné záľuby patrí aj grafológia. Aj v pozhnanom veku svojho života sa neustále rozdáva. Chorému svetu často pripomína, že kresťanské náboženstvo je súčasne najdokonalejší antropologický model na ľudský život. Sám tento model s kresťanským optimizmom prezentuje a poetickým slovom ho modeluje. Preto každé stretnutie s ním je integrálnym obohatením sa o pravé hodnoty viery pretavené do poézie i praktického života. Jeho život je inšpiratívnym zdrojom ľudskej i knihárskej plnosti v atmosfére dýchania dobra, pravdy a krásy.

Vážené akademické zhromaždenie! Som rád, že práve pri príležitosti

osláv 130. výročia od vzniku Teologickej akadémie v Prešove môžem predniesť toto laudatio na počesť významného predstaviteľa jej pokračovateľky - Gréckokatolíckej teologickej fakulty Prešovskej univerzity. V Mons. Jozefovi Tóthovi dnes dostáva prestížne akademické ocenenie nielen znalec teologickej vedy, ale tiež, či predovšetkým autor kresťansky orientovanej literatúry za jej morálno-umelecký prínos pre celú spoločnosť. Škoda, že v tejto chvíli nemôžem z nej zarecitovať.

Dovoľte mi preto nakoniec zhrnúť povedané slová do jednoduchého obrazu. Mons. Mgr. Jozef Tóth je človekom troch „p“: priateľstva, pokory a poézie v tom najušľachtilejšom význame. Tieto tri univerzálne prítlačivé kvety ľudskosti zostávajú v jeho živote napriek vysokému veku vždycky krásne, nevädnúce. Lebo ich neustále ovlažuje najvyšší zákon - zákon lásky.

Doc. ThDr. MICHAL HOSPODÁR, PhD.

Jozef Tóth

O človeku a o svete

Príhovor pri príležitosti prijatia titulu Doctor honoris causa

Dovoľujem si pri finále svojho života vysloviť na tomto mieste vrúcnu vďaku Prešovskej univerzite v Prešove, Jeho Magnificencii pánu rektorovi tejto univerzity, vázenej Vedeckej rade Prešovskej univerzity a rovnako aj Jeho Spektabilite pánu dekanovi Gréckokatolíckej teologickej fakulty Prešovskej univerzity, vázenej Vedeckej rade tejto fakulty a jeho Excelencii arcibiskupovi - metropolitovi Prešovskej eparchie a veľkému kancelárovi tejto fakulty za udelenie titulu Doctor honoris causa v odbore „katolícka teológia“.

A práve pri tomto konštatovaní, že je to odbor katolícka teológia, stojím tu s prekvapením, ale aj s pocitom úcty a radosti, že prapôvodný duch a zámery univerzít starej Európy nezanikli! Aj v XXI. storočí univerzita zahŕňa všetky oblasti vedeckého, ale aj kultúrneho života a v rámci tohto univerzitného komplexu nezanikol ani základajúci prvok: teológia! A to nielen katolícka, ale v širšom okruhu i kresťanská!

A hneď aj vybočím z tradičnej predstavy či konštatovania, že teológia je len náukou o Bohu! Núti ma k tomu nezvratná skúsenosť dejín, zvlášť XX. storočia, ale nielen XX. storočia! Ide o univerzálne, globálne videnie sveta. O poznanie, ktoré sa završuje práve v špičkových centrách univerzít a v ich výskumných, vedeckých objektoch. A do tohto súhrnu poznania patrí aj teológia. Je to disciplína, ako sa definuje: poznania a viery, alebo ratio et fides - rozum a viera.

Práve tieto rozvratné dejinné udalosti, ktoré sme prežili, umožnili mnohým, ale aj mne mať účasť na šírení poznania, kultúry, ale aj viery, toto metapoznanie, síce v intenciiach a v okruhu študijných programov univerzít, ale mimo normálnych foriem štúdia. Práve v tomto odbore: teológia sa utvárali „scholae extra muros“, školy za múrmi politickej moci. Preto v mene týchto učiteľov, magistrov, nazaretských rabínov, poslov a vyznávačov chcem pri tomto udeľovaní titulu: Doctor honoris causa vysloviť neotrasné, aprobované resumé: Teológia nie je len náukou o Bohu, ale aj o človeku a o svete. A predovšetkým o ľudských vzťahoch! Preto i tento titul sa týka nielen poznania, ale aj vzťahov. Vzťahov, vyplývajúcich, alebo popierajúcich princípy poznania! Honor je úcta, šľachetnosť a má povahu nielen poznania, teda nielen „doctus“, učený, ale aj vzťahový, morálnu, ľudskú! Česť, dôstojnosť, pôvab, ozdobu. Táto syntéza poznania i vzťahov na základe princíпов teológie či viery utvára harmonický model na ľudský život! Teológia je aj výsostnou antropológiou. Teda nielen náukou o Bohu! Primárny zákon a epicentrum teológie je bipolárny a pritom najjednoduchší: Milovať Boha a blížneho ako seba samého. Iba deriváty z tohto poznania a zákona sú zárukou normálneho života. Tieto vyjadrenia nechcú byť prednáškou, ani presvedčaním, iba konštatáciou! A to práve pri udeľovaní tohto titulu! Táto konštatácia je konštatáciou aj výkvetom európskych či svetových osobností aj

mimo oblasť teológie! Pri úžasnom pokroku vedy a techniky sa spontánne hlási aj otázka nielen sveta ale aj metasveta.

A popri protóne, neutróne či bozóne sa kdesi skrýva aj „teotón“ ako prapočiatok vesmíru! Prečo? Lebo celý vesmír je jedinou nakódovanou veličinou od atómu po galaxie a nakódovaný je aj človek! Nielen jeho fyzický svet, ale aj číro ľudský, psychický či duchovný. Nevolajme ho morálny, etický, ale vzťahový, humánny. A tento centrálny a univerzálny kód, ktorý sa vymyká meraniu a váženiu, označujeme pojmom: láska, ktorá sa stráca už nielen v praktickom živote, ale už aj v umení, v poézii! Sestrou tejto životnej veličiny sú ešte bratstvo a priateľstvo, kde „ty si ako ja a ja ako ty“. A čo nechceš, aby tebe robili, nerob ani ty im! Bez toho nakódovania neexistujú vzťahy, iba

t a h y ! Ak sa táto harmónia, náuka teológie a kód sveta nerešpektuje, aj pri záračnej technike sa utvárajú vzťahy, pripravujúce kolaps sveta a života. Teológia je mikroskop a teleskop. Nezmenšuje poznanie, ale ho umocňuje.

Je potešiteľné, že v rámci univerzít sú aj teologické fakulty, ktoré by mali byť prínosom nielen pre poznanie sveta, ale aj pre jeho zľudšťovanie, humanizáciu. Aby sa teológia viac antropologizovala a antropológia viac teologizovala. A ešte potešiteľnejšie by bolo, keby aj humánne fakulty pripravovali svojich poslucháčov nielen na oblasť odbornosti a poznania, ale rovnako aj na ľudské vzťahy, lebo najlepší človek je dobrý človek!

A ešte na záver. Pri oslavách 130. výročia prešovskej Academia theologica rovnako s radosťou si pripomíname aj vznik Gréckokatolíckej bohosloveckej fakulty UPJŠ a hlavne zavŕšenie vysokého školstva vznikom Prešovskej univerzity v Prešove.

Nemôžeme preto obísť kardinálnu skutočnosť, že vznik Gréckokatolíckej bohosloveckej fakulty UPJŠ po múdrom a prozreteľnom súhlase J. Ex. terajšieho emeritného prešovského biskupa Mons. Jána Hirku ThDr. h. c. navrhli a garantovali muži nie z teologickej oblasti, ale vedeckej a boli to: J. M. prof. Rudolf Korec a J. M. prof. Lev Bukovský, rektori UPJŠ v Košiciach. A našim veľkým mecenášom bol kvestor UPJŠ JUDr. Ing. Marián Schmidt. Patrí im za to trvalá úcta a vďaka! Zapisali sa do dejín našej fakulty!

A pretože som bol prozreteľnostne začlenený do trojice čelných pedagógov fakulty pri jej vzniku, ktorí sú už za hranicami času a miesto mňa by tu mali stáť všetci traja, chcem sa v ich mene a v mene všetkých pedagógov, ktorí boli tu „in principio“, ako aj všetkým pracovníkom i pracovníčkam fakulty poďakovať za zážrak, v ktorom sme sa ocitli, za úžasnú bratskú atmosféru a za vzťahy, ktoré dýchali „nebeským pokojom“. Drahý pán dekan Poláček, drahý pán dekan Janhuba, drahý pán prodekan Ján Krajňák, môj brat z Tajnej cirkvi a z tajného štúdia, nezabudnite tam hore na nás, aby nám lepšie bolo tu dolu.

Srdečne ďakujem môjmu laudátorovi bratovi doc. ThDr. Michalovi Hospodárovi, PhD., ktorý môj životný portrét vytvoril oveľa krajšie a lepšie než som v skutočnosti ja! Gratulujem a ďakujem.

A ďakujem Prešovskej univerzite, jej predstaviteľom i Gréckokatolíckej teologickej fakulte Prešovskej univerzity a jej predstaviteľom i veľkému kancelárovi, že ma povolali na miesta, kde sa zrodila kolíska poznania i osvieteného poznania a že som za všetkých dostal doktorát úcty a uznania, prevyšujúceho poznanie.

Vivat, crescat et floreat UNIVERSITAS PREŠOVENSIS!

Gratias maximas ex toto corde!

Prešov 26. októbra 2010

JOZEF TÓTH

SONATA ACADEMICA

K 130. výročiu založenia vysokej školy teologickej
ACADEMIA THEOLOGICA v Prešove

*Hľa, zostalo tu
stroncium Slova,*

*semä,
ktoré, i keď nekvitlo,
žije!*

*Slova,
z ktorého je všetko
pre všetko.*

To Slovo prišlo do Prešova!

*A prežilo storočie
a je večne mladé,
lebo zrodilo sa zo Slnka.*

*A čo nebolo z neho,
zamrzlo v nočnom ľade!*

*A spieva to Slovo,
a je to báseň i modlitba.*

*Spieva ho storočia toto mesto
v zbore.*

*A svieti naň Slnko,
slnko lásky Božej*

*i lásky ľudskej,
ako svietilo na Táboře!*

*A dolu pod Táborom,
v meste týchto dní,*

svieti to Slnko znova

ako v najkrajšom ľudskom poludní!

*A spievajú ľudia i ulice,
kláštory i školy,*

*školy vysoké
poznania,*

života

i Slova.

A storočia staré

ako praotcovia,

*storočia lásky, dobroty
a Slova*

sa v rúchach kňazov, biskupov,

mučeníkov,

magistrov,

rektorov

i jubilantov

*vracajú ako staré slnko
do Prešova!*

Hoci nórsky kráľovský pár navštívil Slovensko, obišiel Černovú. Nedá sa to inak nazvať ako len zahodená a premrhaná šanca. Kráľ Harald V. a kráľovná Sonja neprišli na miesto úzko späté s dejinami nórskeho národa. Takáto šanca sa už druhýkrát nezopakuje.

Návšteva kráľovského páru je výnimočnou a krásnou udalosťou, ktorá utužuje dobré vzťahy, ponúka priestor na ďalšiu spoluprácu a rozvíja priateľstvo medzi národmi. V tomto prípade medzi slovenským a nórským, ktoré - možno to niekoho prekvapí - majú k sebe veľmi blízko, hoci geograficky sú od seba na hony vzdialené. Treba však načrieť do histórie, aby sme lepšie porozumeli vzájomnej stredo európsko-severanskej väzbe.

LADISLAV LAJČIAK
*Björnsterne
Björnson*
*Počujete
ako to meno
prenádherné hrmí?
Ako valiace sa vodstvo
z nebotyčných strmin
V jeho mene
blýskalo sa raz u nás
na časy
v tom najpochmúrnejšom
slovenskom bezčasi*
(úryvok)

Černovú v roku 1997 navštívila Ester Amdam, manželka najvýznamnejšieho znalca života a diela Björnsterne Björnsona, pripomína Pamätnica 90. výročia tragédie v Černovej. Ak sa nemýlim, tak svojho času do Černovej zavítala aj vnučka Björnsterne Björnsona. Pri storočnici pred tromi rokmi zastupoval nórsku delegáciu Anders Ole Hauglid, ktorý sa vyjadril: „V dome Aulestad, kde Björnsterne Björnson so svojou manželkou Karoline strávili istú časť svojho života, nachádzame mnohé dôkazy, ktoré svedčia o úzkej nadviazanosti Björnsterne Björnsona so Slováckmi. V Aulestade môžeme nájsť rôzne d'akovné listy a dary, ktoré spájajú tieto dva národy.“ A pred

Gašparovič neodvážil pozvať nórske kráľovičence na miesto, kde on sám povedal, že najmä vďaka Björnsonovi „sa svetová verejnosť dozvedela o krutosti maďarizačného útľaku Slovákov v Uhorsku“?

PREMÁRNENÁ ŠANCA

Černová mohla zažiť nádherný okamih, ktorý by sa vpísal hlboko nielen do srdca a mysli občanov, ale aj do novodobej kroniky. A tak namiesto kráľovskej návštevy si na Černovú spomenuli „len“ Černovčania a z politického spektra SNS a KDĽ. Zázraky sa zatiaľ nedejú... Zatiaľ ešte nie je z Černovej miesto bratského zjednotenia národov, ako po tom túžil Andrej Hlinka. Cením si aspoň to, že sa nórsky kráľ Harald V. a nórska kráľovná Sonja zúčastnili otvorenia výstavy Tribute to Björnson - Pocta Björnsonovi na Bratislavskom hrade, kde si na Černovskú tragédiu vo svojom príhovore spomenul aspoň nórsky minister zahraničných vecí.

Znovu čítam báseň od Milana Rúfusa Pána Björnsona. Majster Rúfus lakonicky konštatuje, že hoci je všetko tak, ako má byť - napríklad studňa je v zemi - len Slováci sú nemí. „V tísne posunkov, v jazyku mímov.“ A prikladá otázku: „Kto si nás prečíta a za nás povie, pán Björnson...?“ Kto nás naučí byť správnym spôsobom hrdí na svoje dejiny?

Nóri údajne bezprostredne po 27. októbri 1907 chceli Slovákom venovať ostrov, na ktorý sa mohli presťahovať a uniknúť tak tvrdému maďarizačnému utlačovaniu. Asi o takýto ostrov popýtam znova. Tam sa aspoň nebudem musieť hanbiť, že sa ešte stále bojíme Černovej a že nie sme schopní pripomenúť si „oficiálny“ pamätný deň na najvyššej úrovni. Černová už dozrela na kráľovské návštevy. Naši lídri ešte nie. Žiaľ.

MATÚŠ DEMKO

Zahodená nórska šanca

SPOJILA NÁS TRAGÉDIA

V stredu 27. októbra sme si pripomenuli - tak, ako každý rok - deň Černovskej tragédie, keď pred sto tri rokmi bolo zastrelených pätnásť ľudí (skoro samí Černovčania) pred plánovanou vysviackou nového rímskokatolíckeho kostola, ktorý mal podľa predstáv miestnych obyvateľov vysvätiť černovský rodák Andrej Hlinka.

Správy o tejto udalosti mal aj nórsky spisovateľ a už vtedy nositeľ Nobelovej ceny za literatúru Björnsterne Björnson. Ostro odsudzoval, čo sa stalo, a tvrdo kritizoval maďarizáciu v Uhorsku. Už 4. novembra 1907 disponoval informáciou o masakre v Černovej a z Kristianie odpovedal Vavrovi Šrobárovi: „Sám sa chcem pokúsiť vypáliť krvavé znamenie na chrbát maďarských vodcov.“

Servítku si pred ústa Björnson skutočne nebral. Maďarizáciu v ďalšom tlačovom príspevku nazval najväčším priemyselným odvetvím Uhorska vyrábajúcim nových Maďarov, ktorého súčasťou je aj Černová 1907: „Maďarskí kňazi, maďarská polícia a maďarské guľky vysvätili slovenský kostol pod dohľadom svojho patróna, ušľachtilého Maďara, grófa Apoonyiho. ... Boh dal Maďarom ostatné národy do daru. A oni z nich vyrábajú Maďarov. ... Maďari vlastnia ich telá aj duše. Nemaďari sú pre nich iba stravy, a tak to bolo odnepamäti.“

Falošný uhorský liberalizmus demaskoval jeden zo štyroch najväčších nórskejších spisovateľov už pred Černovskou tragédiou, v septembri 1907, keď vyhlásil: „Najhorlivejší, čo sa týka mierovej práce, sú Maďari. Sú vôbec veľmi pričínliví, keď ide o humanitu a spravodlivosť. Doma však utlačujú tri milióny Slovákov. Zakazujú im, aby hovorili rečou svojich predkov, svojej duše. Zosmiešňujú ich lásku k historickým pamiatkam. Zatvárajú múzeá, zabavujú prostriedky, ktoré Slovákov spájajú so životom predkov. Vyháňajú ich z parlamentu, pričom im nadávajú do „sviň“, zhadzujú ich zo schodov, urážajú v novinách. Hybnou silou tohto prenasledovania je minister školstva, bojovník za kresťanstvo. Volá sa gróf Apponyi a je to ten najvšernejší rečník na všetkých medzinárodných mierových zhrádzaniach.“

NÁS BJÖRNSON

Björnson bol ako citlivý intelektuál a humanista na strane utlačovaných a biednych. Na začiatku 20. storočia obraňoval Slovákov. Obhajoval nás na medzinárodných fórach. Kritizoval bezprávie a násilnosť, ktoré postihli nielen Slovákov, ale aj Rumunov, Rusínov, Chorvátov a Srbov.

Po Björnsonovi je v Černovej pomenovaná ulica (okrem toho aj v Bratislave, Liptovskom Mikuláši a Prievidzi). Ladislav Lajčiak, známy spisovateľ a prekladateľ, pred rokmi založil dokonca Björnsonovu spoločnosť na Slovensku, ktorá si dala za cieľ poskytovať sociálne poradenstvo pre azylantov. Na ružomerskom Námestí slobody dodnes stojí Björnsonov dom - pomenovaný na počtu nórskeho spisovateľovi.

troma rokmi v Černovej vystúpila aj nórska tanečno-spevácka skupina Uttarbiring - obyčajní ľudia vzdávajúci prostredníctvom folklóru hold slovenskej histórii.

Treba menovať ešte viac? Myslím, že pozitívny vzťah Nórov ku Slovákom (i opačne) je zrejмый. O to väčšmi zaráža, že do programu slovenskej návštevy nórskeho kráľovského páru Harald V. a Sonje sa „nezmestila“ Černová. Zvlášť, keď v kalendári sviety pamätný deň. Prečo sa to stalo? Kto za to môže? Je za tým nevedomosť? Alebo diplomatické rozhodnutie? Snaha Slovákov „neprovokovať“? Snaha Nórov neotvárať citlivé témy? Je stále platné to, čo napísal historik Roman Holec, že Černová je extrahorúcim zemiakom? Pre koho? To sa ani sám pán prezident Ivan

Slovenský sochár Bojanovský vytvoril bustu nórskeho spisovateľa, nositeľa Nobelovej ceny Björnsterne Björnsona, ktorého storočnicu si Nórske kráľovstvo pripomenulo v máji 2010. Prezident Slovenskej republiky Ivan Gašparovič pozval nórskeho kráľa Harald V. s manželkou na Slovensko. A práve busta Björnsterne Björnsona mala byť prekvapením pre nórskeho kráľa. Zatiaľ ju uvidíme len na výstave na Západnej terase Bratislavského hradu, ale potom by sme mali nájsť príhodné miesto pre jej umiestnenie. S architektom pánom Kaliským sme uvažovali, že by to vyvolené miesto mohla byť Eurovea, teda chodník smerom k Štefánikovej soche. Tak by sme mohli odštartovať Aleju hrdinov, na ktorej by mohli byť busty významných slovenských osobností, bernolákovci a štúrovci, ktorí začali národné dielo, dokončené samostatnosťou vlastného štátu práve v Bratislave. Samozrejme by tam mohli byť aj busty mužov, ktorí Slovákov v Európe obhajovali. Lebo Nórske Björnsterne Björnson spolu so Škótom, lordom Williamom Settonom Watsonom, a Francúzom Jeanom Denisom boli jedinečnou trojicou, ktorá bránila práva Slovákov pred sto rokmi v zmaďarizovanom Uhorsku! Ale začať treba s Björnsonom, lebo to bol obranca Slovákov najhorlivejší! Preto mu v slobodnej Bratislave, hlavnom meste nezávislej Slovenskej republiky, treba nájsť miesto, ktoré zodpovedá jeho významu aj jeho veľkosti. Teda miesto jedno z najkrajších - a tým je nábrežie Dunaja. Uvažovalo sa aj o Západnej terase Bratislavského hradu, ale keď o všetkom rozhoduje odstraňovač sochy Svätopluka a oportunistu Štefan Šfachta, verím, že nový primátor nájde pre sochu primerané miesto. Ak to nebude primátor, ale primátorka, opona sa teda znova zatiahne a musíme trepežlivo čakať na novú hviezdnu chvíľu slovenskej slobody... Viem a vieme, že príde. Takže milí priatelia, na ukážku vám predstavujeme bustu Björnsona, ktorá, veríme, raz bude v Bratislave na dôstojnom mieste! Ďakujeme majstrovi Bojanovskému za skvelé dielo! A skláňame sa pred Björnsonovou nezištnosťou...

DRAHOSLAV MACHALA

Jánovo evanjelium v opernom šate Víťazoslava Kubičku

Aktuálnosť Biblie a potreba jej interpretácie i pre človeka tejto konzumnej doby vnukla opäť podnetnú myšlienku významnému slovenskému opernému skladateľovi Víťazoslavovi Kubičkovi. Rozhodol sa do operného šatu obliecť, ale cez prizmu daných čias, i odhaliť, poslanstvo Jánovho novozákonného evanjelia. Jeho obsahová jedinečnosť a originalita spočíva aj v tom, že sa popri prvých troch evanjeliách pokladá za evanjelium nesynoptické.

Kubička, ako sám uvádza v informačnej brožúrke k danej opere, sa už ostatných desať rokov snaží svojimi duchovnými operami priblížiť zázrak viery ľuďom, ktorí ho ešte nepoznajú. I prostredníctvom operného stvárnenia biblického evanjelia, alebo biblických príbehov (spoločne s Teodorom Križkom, autorom libreta ku Kubičkovej opere Šavol, zrealizovali projekt, ktorý mohli diváci vidieť i na doskách Divadla Andreja Bagara minulý rok v Nitre) uskutočňuje autor svoj cieľ „ukázať dnešným ľuďom, ako i dnes môžeme mať blízko k Bohu a môžeme Mu odovzdať svoje radosť a žiaľ, že sa môžeme oprieť o Jeho lásku.“ A tak sa v nedeľu 10. októbra 2010 o 17. hod. v Evanjelickom kostole Svätej Trojice Bratislava-Petržalka predviedol početnému obecenstvu režisér Michal Babiak, s hudobným nastudovaním dirigenta Adriána Kokoša a zbornajsterky Eleny Matušovej. Osoby a obsadenie tvorili operní speváci, ktorí dlhodobou spolupracujú s autorom libreta a opery Evanjelium podľa Jána - Víťazoslavom Kubičkom. Sú nimi Peter Cingel, stvárňujúci postavu Ježiša v hlasovom prevedení baritono, postavu Márie matky a Márie Magdalény sopranom stvárnila Katarína Krémárová, charizmatička operná diva Mária Eliášová v hlasovom prevedení alto dostala úlohu Samaritánky / Hriešnice - zaujímavosťou je, že v opere Šavol stvárnila geniálne postavu diabla - Ján Kapala predviedol svoj baritono cez postavu Nikodéma, a v rovnakom hlasovom prevedení stvárnil Peter Ďurovec postavu svedka a Peter Šubert postavy starejšieho a Šimona. Nespievajúcou postavou ženy bola poverená herečka a moderátorka Mária Schlosserová. Hudobným skvostom večera bol aj slávny spevácky zbor Lúčnica, zastupujúci v danej opere biblický ľud. Inštrumentály sprievod tvorili traja hudobníci: Marián Svetlík na husliach, Lujza Ďurišová s violončelom a Daniela Paľová, hrajúca na klavír. Po prólogu ženy zo súčasnosti, ktorá po odchode svojho jediného syna za vlastným životným osudom, hľadá útechu v samote pri čítaní Jánovho evanjelia, sa pred pozorným zrakom a sluchom zúčastneného obecnstva, začína postupne odohrávať (hudbou a slovom) príbehová mozaika, do ktorej spadajú Svadba v Káne Galilejskej, rozhovor Ježiša s popredným farizejom Nikodémom, stretnutie Ježiša so Samaritánkou, Ježiš dávajúci nového Ducha, Kristova krížová cesta, a napokon obraz vzkriesenia a zjavenia. Jednotlivé príbehy sú pretkávané oslavnými skladbami ako je Alfa a Omega, ária hriešnice či oslavná ária Nikodéma. Jemné i dramaticky vyhotrené hudobné sekvencie, sólové i zborové prevedenie jednotlivých biblických pasáží, meditatívne ticho postupne premáhané atmosférou hudobných tónov, to všetko ponúka divákovi nespochybniteľne výrazný umelecko-emočný zážitok v podaní pôvodnej slovenskej opery. Služi teda ku cti autora a jeho spolupracovníkov, že dokážu i v tlaku masových médií, komercionalizujúcich najmä to, čo je „in“ - teda nemorálnosť a úpadok - plávať „proti prúdu“, čím posielajú správu súčasnému kultúrnemu daniu, do ktorého stále nepochybné patria aj duchovno-kresťanského hodnoty v akomkoľvek esteticko-umeleckom prevedení.

JÁN GALLIK

